

TOVUSH HARF JARAYONINI O'ZLASHTIRISH JARAYONI

Baxritdinova Gulandom Erkin qizi

*Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax Pedagogika Univeriteti Pedagogika Psixologiya fakulteti
o'qituvchi*

Karimbeganova Sevara Qudratbek qizi

*Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax Pedagogika Univeriteti Pedagogika Psixologiya (logopediya)
yo'nalishi 3 – kurs - 519.22 guruh talabasi
+9989882944144*

Anatatsiya: *Tovush harf jarayonini o'zlashtirish bolalar nutqining rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Bu jarayon bolalarda tovushlar va harflarni to'g'ri talaffuz qilishni, ularni nutqdagi o'rnini va funksiyalarini anglashni o'z ichiga oladi. Tovush harf jarayoni o'zlashtirilishi bolaning to'g'ri talaffuz qilish, nutqni tushunish va muloqotda aniq va ravon ifoda etish qobiliyatini oshiradi. Tovushlarni o'rganish jarayoni, fonetik rivojlanishning asosiy bosqichlaridan biri bo'lib, bolalarda tovushlarni ajratish va to'g'ri talaffuz qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu maqolada tovush harf jarayonini o'zlashtirish jarayonining tabiati, bolalardagi tovush o'zlashtirishdagi kamchiliklar, ularni tuzatish metodlari va pedagogik yondashuvlar haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Tovush harf jarayoni, Talaffuzni o'zlashtirish, Nutq rivojlanishi, Tovushlarni ajratish, Fonetik rivojlanish, Pedagogik yondashuvlar, Logopedik yordam, Nutqni rivojlantirish, Tovushlarni o'rganish, Tovush va harflar.*

Kirish

Tovush Harf jarayonining tabiati va ahamiyati

Tovush harf jarayoni bolalarda nutqning asosiy tuzilmalari sifatida, ular tovushlarni ajratib olish va to'g'ri talaffuz qilishni o'rganishlari kerak bo'lgan muhim bir bosqichdir. Tovushlarni o'rganish va ularni nutqda to'g'ri ishlatish bolalar uchun hayotning dastlabki yillarida juda muhimdir. Bu jarayon bolaning tilni aniq va ravon ishlatishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Nutq rivojlanishining dastlabki bosqichlarida bolalar tovushlarni o'rganish va talaffuz qilishni o'zlashtiradilar, bu esa ularning nutq malakalarini shakllantirishga yordam beradi. Tovush harf jarayonini o'zlashtirish bolalarda fonetik ko'nikmalarni rivojlantiradi, ya'ni ular turli tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, ajratish va aniqlik bilan ishlatish malakasiga ega bo'lishadi. Bolaning fonetik rivojlanishi nafaqat o'qish va yozishda, balki nutq muloqotida ham muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun, tovushlarni o'zlashtirishda yuzaga keladigan xatoliklar bolaning umumiy nutq rivojlanishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tovush Harf Jarayonining O'zlashtirilishida Bosqichlar.

Tovush harf jarayonini o'zlashtirish bolalarning nutq rivojlanishining aniq bosqichlari bilan bog'liq bo'lib, har bir bosqichda bolalar tovushlarni to'g'ri va aniqlik bilan ajratib, talaffuz qilishni o'rganadilar. Ushbu jarayonning asosiy bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Erta bosqich (0-2 yosh): Bu davrda bolalar ilk tovushlarni chiqarishga boshlaydilar. Avvalo, ular "ah" yoki "uh" kabi oddiy tovushlarni chiqaradilar va atrof-muhitdagi tovushlarni anglashga boshlaydilar. Bu bosqichda bolaning tovushlarni chiqarishi va ularga javob berishidagi reaksiyalari kuchayadi. Tovushlarni ajratish (2-3 yosh): Bolalar o'zlarining nutqida, ayniqsa, oddiy so'zlarni o'qish va talaffuz qilishga qiziqadilar. Bu bosqichda ular turli tovushlarni ajratishni va ularning farqlarini tushunishni boshlaydilar. Buning natijasida bolalar "p" va "b", "t" va "d" kabi tovushlarni ajratishni o'rganadilar. To'g'ri talaffuzni rivojlantirish (3-5 yosh): Ushbu davrda bolalar tovushlarni aniq talaffuz qilishni o'rganadilar. Ular so'zlarni aniq va ravon ifodalashni boshlaydilar, ba'zan esa tovushlarning tartibini yoki talaffuzini noto'g'ri ishlatishlari mumkin. Bu davrda logopedlar va o'qituvchilar yordamida tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish o'rganiladi. Nutqning to'liq o'zlashtirilishi (6 yosh va undan katta): Bu bosqichda bolalar tovushlarni to'liq o'zlashtiradilar va ularni to'g'ri talaffuz qilib, o'z nutqlarini aniq ifodalashni davom ettiradilar. Shu bilan birga, ularga fonetik mashqlar va tahlil qilishlar orqali tovushlarni yanada mukammalroq o'rganish imkoni beriladi.^[2]

Tovush Harf Jarayonidagi Kamchiliklar va Sabablari

Ba'zi bolalar tovush harf jarayonini o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ushbu kamchiliklar bir qator omillarga bog'liq bo'lishi mumkin: Fizik omillar: Eshitish qobiliyati muammolari yoki og'iz bo'shlig'i va tovush chiqarish tizimidagi jismoniy nuqsonlar bolalarda tovushlarni ajratish va talaffuz qilishdagi kamchiliklarga olib kelishi mumkin. Psixologik omillar: O'quvchilarning psixologik holati, masalan, o'zini ifodalashda ishonchsizlik yoki stress, tovushlarni o'rganish jarayonida muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Bunday bolalar o'z nutqlarini rivojlantirishda muammolar yuzaga keltirishi ehtimol. Tarbiyaviy omillar: Bola o'z atrofidagi insonlardan, ayniqsa, ota-onalardan va ta'lim oladigan muhitdan olgan nutq namunalarini o'zlashtiradi. Agar bolalar noto'g'ri talaffuzdagi so'zlarni ko'rsalar, ular ham shu tarzda talaffuz qilishni o'rganadilar. Pedagogik yondashuvlar: O'qituvchilar va logopedlarning to'g'ri pedagogik yondashuvni tanlamasligi bolalarning tovushlarni o'zlashtirishdagi kamchiliklarini kuchaytirishi mumkin. Noto'g'ri metodlar va yondashuvlar bolalar nutqini rivojlantirishda sekinlashishga olib kelishi mumkin.

Tovush harf jarayonini O'zlashtirishni rivojlantirish usullari tovush harf jarayonini o'zlashtirishni rivojlantirishda bir qator samarali pedagogik usullarni qo'llash muhimdir:

Logopedik mashqlar: Tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish va ajratish uchun logopedik mashqlarni o'tkazish muhimdir. Bu mashqlar bolaning tovushlarni ajratib olish qobiliyatini oshiradi.

O'yinlar va interaktiv mashqlar: O'yinlar orqali bolalar tovushlarni o'rganish va talaffuz qilishni o'zlashtiradilar. Tovushlarni eshitish, ularni ajratish va qayta tiklashni o'rganish uchun turli o'yinlar va interaktiv mashqlar qo'llaniladi.^[1]

Erkin muloqot va eshitish mashqlari: Bolalarni o'zaro muloqotda ishtirok etishga undash, tovushlarni to'g'ri eshitish va ularni so'zlarda ishlatishni o'rgatish yordam beradi. Erkin muloqot orqali ular tovushlarni aniq talaffuz qilishga ko'nikadilar. Yuz va og'iz mushaklarini rivojlantirish mashqlari: Tovushlarni aniq talaffuz qilish uchun og'iz va yuz mushaklarini rivojlantirish zarur. Maxsus mashqlar yordamida bolalar tovushlarni yanada aniq chiqarishga o'rganadilar. Talaffuzni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish: Tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishda bola rag'batlantirilishi va ijobiy motivatsiya berilishi kerak. Bu ularning tovushlarni to'g'ri ajratish va aniq talaffuz qilishdagi ishtiyoqini oshiradi.^[3]

Xulosa

Tovush harf jarayonini o'zlashtirish bolalarda nutq rivojlanishining asosiy bosqichlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon bolaning nutqini to'g'ri talaffuz qilishni va so'zlarni aniq ishlatishni

o'rganishiga yordam beradi. Tovushlarni to'g'ri ajratish, talaffuz qilish va ularni nutqda ishlatish bolalar uchun muhim qobiliyatdir. O'qituvchilar va logopedlar tomonidan qo'llaniladigan samarali pedagogik yondashuvlar, mashqlar va motivatsiya bolalarning tovush harf jarayonini o'zlashtirishni rivojlantirishga yordam beradi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Xasanboyeva Shoiraxon. Yozma nutqni rivojlantirish. Proceedings of international Conference on Educational Discoveries and Humanities Hosted online from Plano, Texas, Usa-2022
2. Kadamova Mohinur Mamurbek qizi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning og'zaki vayoqmanutqini rivojlantirish usullari. Международный научный журнал No7(100), часть2«Научный импульс» Февраль, 2023
3. Chet tillarda o'qishni o'rgatish metodikasi bo'yicha insholar - T.: / 2. Ed. I.M.Berman va V.A.Buchbinder. - Kiev: Oliy maktab, 2017 yil.
4. Hoshimov O'. Yoqubov I. Ingliz tili o'qitish metodikasi. - T.: Sharq nashriyot-matbaaaksiadorlik kompaniyasi Bosh tahririyat, 2013.
5. V.V.Shelenkova,I.B.Korelina.Bolalar o'smirlar va kattalardagi nutq va ovoqning buzilishi .